

**UCHWAŁA NR XXIII/154/2013
RADY MIEJSKIEJ WIELICHOWA**

z dnia 26 czerwca 2013 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Wielichowo na lata 2013-2016".

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 ze zm.) oraz art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 ze zm.) po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, uchwała się co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się „Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Wielichowo na lata 2013-2016” stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Wielichowo.

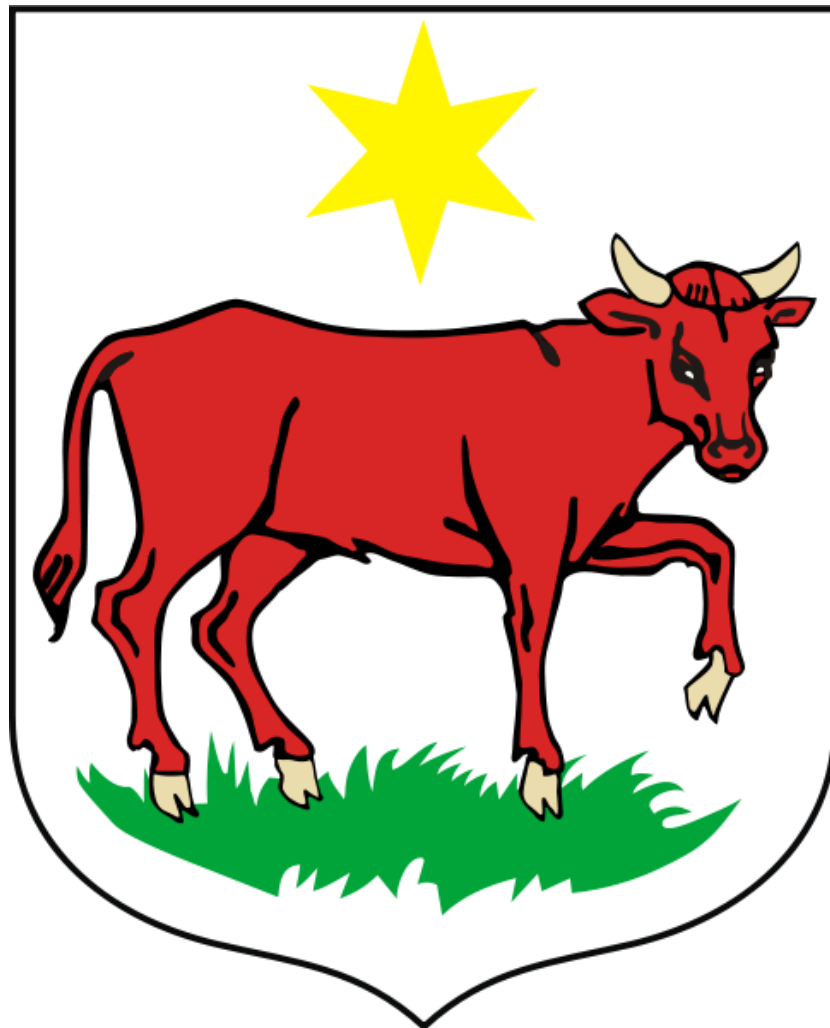
§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Stanisław Marciniak

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY WIELICHOWO
NA LATA 2013-2016

WIELICHOWO 2012

SPIS TREŚCI

1. Wstęp

- 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy
- 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
- 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

- 2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa
 - 2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego
 - 2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego
 - 2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

- 3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków
- 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków
- 3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy
- 3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)
- 3.5. Zabytki archeologiczne
 - 3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy
 - 3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej
 - 3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru

zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

- 4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków
 - 4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
 - 4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych
 - 4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych
 - 4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie
- 4.2. Uwarunkowania wynikające z *Planu Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Wielichowo na lata 2007-2013*
- 4.3. Uwarunkowania wynikające ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy*
- 4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy
- 4.5. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

- 6.1. Gminna ewidencja zabytków
 - 6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych
 - 6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych
 - 6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów

6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1. Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Wielichowo położona jest w południowej części powiatu grodziskiego, w zachodniej części województwa wielkopolskiego. Jest gminą miejsko – wiejską. Miasto Wielichowo, siedziba władz samorządowych i zarazem lokalny ośrodek handlowo –usługowy dla mieszkańców gminy, oddalone jest ok. 15 km od Grodziska Wlkp. i ok. 70 km od Poznania. Powierzchnia gminy zajmuje obszar 107,58 km², co stanowi 16,69 % powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują ok. 81% powierzchni gminy, stąd jej funkcją wiodącą jest rolnictwo. 14,3% ogólnej powierzchni gminy stanowią tereny leśne i zadrzewione, a 0,9% zajmują wody. Ok. 5.000 ha powierzchni leży w obrębie, utworzonego na terenie siedmiu gmin: Kamieniec, Rakoniewice, Wielichowo, gmina wiejska Kościan, Śmigiel, Przemęt i Wolsztyn, Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków. W Gminie Wielichowo obejmuje swoim zasięgiem jej południowy fragment, Dolinę Środkowej Obry o charakterze łąkowo – leśnym, na odcinku od Brońska do Wronia. W tej ważnej w skali międzynarodowej i krajowej ostoi dzikich ptaków gniazdują m.in. bocian czarny, bocian biały, gęgawa, kania czarna, błotnik stawowy, błotnik, orlik krzykliwy i żuraw.

Gminę zamieszkuje 7028 osób, w tym 1757 w mieście Wielichowo (dane GUS z 2011 r.), które stanowi największy ośrodek osadnictwa. Gęstość zaludnienia jest niższa od średniej powiatowej i wynosi 64 osoby/km². Na strukturę osadniczą składają się miasto Wielichowo i 15 sołectw - Augustowo, Celinki, Dębsko, Gradowice, Łubnica, Piotrowo Wielkie, Prochy, Pruszkowo, Reńsko, Śniaty, Trzcinica, Wielichowo Wieś, Wilkowo Polskie, Zielęcín, Ziemin – obejmujących 20 miejscowości.

Gmina Wielichowo sąsiaduje z gminami: od północy z gminą Grodzisk Wielkopolski, od zachodu z gminą Rakoniewice i od wschodu z gminą Kamieniec, położonymi w powiecie grodziskim, od południa z gminą Przemęt z powiatu wolsztyńskiego i gminą Śmigiel administracyjnie należąca do powiatu kościańskiego.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg powiatowych o długości

48 km i dróg gminnych – ok. 34 km. Przy jej północnej granicy przebiega odcinek drogi krajowej nr 32 relacji granica państwa - Zielona Góra – Sulechów – Wolsztyn – Stęszew - Poznań. Oś komunikacyjną stanowi droga wojewódzka nr 312 relacji Rakoniewice - Wielichowo – Czacz. Przez gminę wiodą linie kolejowe: północnym skrajem linia Sulechów – Luboń, od strony południowej zabytkowa linia wąskotorowa z 1900 r.

Według podziału fizyczno-geograficznego (J. Kondracki), Gmina Wielichowo położona jest w granicach prowincji Niżu Środkowopolskiego, podprowincji Pojezierza Południowo-bałtyckiego, makroregionu Pojezierza Wielkopolskiego, w obrębie mezoregionu Pojezierza Poznańskiego. Gmina charakteryzuje się młodoglacjalną rzeźbą terenu, będącą pozostałością działalności lądolodu skandynawskiego, z trzema różniącymi się jednostkami morfologicznymi: Wał Lwówecko-Rakoniewicki na zachodzie, stanowiący wysoczyznę morenową falistą z kulminacjami do 101 m, częściowo porośniętą lasami, której zbocza są porozcinane dolinami cieków wpływających do północnego Kanału Obry. Równina Opalenicka w centrum i na wschodzie, to wysoczyzna morenowa płaska zbudowana głównie z osadów gliniastych. Dolina Środkowej Obry na południu, której dno leży średnio na wysokości około 72,5 m n.p.m. Wyróżniają się tutaj trzy poziomy terasowe, wśród których najbardziej rozległa jest terasa zalewowa, rozciągająca się pomiędzy rzędnymi 61,0-62,0 m n.p.m. Obszar gminy jest ubogi w wody powierzchniowe, cały obszar leży w obrębie dwóch zlewni: rzeki Obry i rzeki Obrzycy. Osią hydrograficzną zlewni Obrzycy są przepływające niemal równoleżnikowo w południowej części gminy, powstałe na przełomie XVIII/XIX w. Kanały Obrzańskie: Południowy – na północ od Wilkowa Polskiego, Środkowy – okala Reńsko i Północny - między Zieminem a Wielichowem.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Gminy Wielichowo pochodzą z okresu mezolitu i neolitu. Wzrost osadnictwa nastąpił w okresie brązu i wczesnej epoce żelaza. Osadnictwo rozwijało się również intensywnie w średniowieczu. Właśnie średniowieczną metrykę posiada większość wsi np. Prochy, Pruszkowo, Wilkowo Polskie, Śniaty, Trzcinica. Dokumenty źródłowe sięgają XIII wieku, kiedy Wielichowo, przejęte (w drodze kupna, zamiany lub darowizny) od rodu Samsonów,

stanowiło własność biskupów poznańskich. Dotyczą one wydanego przez biskupa poznańskiego Jana II przywileju lokowania wsi Łubnica w 1297 r. Natomiast przywilejem króla Władysława Jagiełły z dnia 15 lipca 1429 r. dla biskupa Stanisława Ciołka na lokację miasta na prawie magdeburskim, Wielichowo zostało podniesione do rzędu miast. Przez krótki czas funkcjonowała nazwa miasta Ciołkowice, jednak szybko wyszła z użycia i powrócono do dawnej. W 1645 r. majątek wielichowski przeszedł w posiadanie kapituły poznańskiej, która władała nim do czasu sekularyzacji dóbr w 1797 r. Wtedy też król pruski Fryderyk Wilhelm II, który wydał dekret sekularyzacji, ustanowił właścicielem całego klucza wielichowskiego swojego adiutanta, późniejszego generała, Fryderyka Wilhelma von Zastrow. Wzniósł on w latach 1805-1815 dzisiejszy pałac w Wielichowie. W 1839 r. dobra dziedziczy jego syn mjr August Adolf, który w roku następnym sprzedaje je Mikołajowi hr. Mielżyńskiemu. Po jego śmierci w 1842 r. dobra dziedziczy córka Teodozja, żona Henryka hr. Dzieduszyckiego, która w 1851 r. cały majątek sprzedaje kupcowi Juliuszowi Munkowi. W 1854 r. Wielichowo nabywa Herman Olze Holleben, a w 1865 r. sprzedaje go Bolesławowi Potockiemu z Będlewa, ten z kolei Adamowi hr. Platerowi z Prochów. Po nim majątek dziedziczy syn Stanisław. W 1893 r. w drodze przymusowej sprzedaży, majątek przeszedł w ręce Ericha Schulza, który władał nim do 1921 r. Od 1922 r. ostatnią dziedziczką Wielichowa była księżna Teresa Lubomirska z Myślenic pod Krakowem.

Najlepszy okres Wielichowa przypada na XIX wiek, kiedy rozwinęło się terytorialnie, architektonicznie, gospodarczo i ludnościowo. Mieszkańcy Gminy Wielichowo brali udział w zrywach powstańczych XIX wieku. W styczniu 1919 roku w miasteczku powstał oddział powstańczy, do którego wstąpiło co najmniej 531 mieszkańców Wielichowa i okolicznych wsi. Swoją wartość bojową Kompania Wielichowska potwierdziła w walkach o Wolsztyn, Kopanicę i Kargowę w czasie zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. W wyniku Powstania Wielkopolskiego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. Podczas II wojny światowej walczyli z okupantem, w składzie różnych jednostek armijnych wojska polskiego. Był to także dramatyczny

czas dla wszystkich mieszkańców. Szerzyły się aresztowania, wysiedlenia, egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych, jednak nie złamało to ducha oporu. W miasteczku działała konspiracja harcerska.

Gmina wiąże swoją przyszłość w oparciu o rolnictwo, głównie uprawy zbóż, hodowlę bydła i trzody chlewnej. Uzupełniającą dziedziną, od ok. 40 lat, jest hodowla pieczarek. Doroczne Święto Pieczarki w Wielichowie, ogólnopolskie spotkania osób zajmujących się pieczarkarstwem, promują tę branżę i gminę od 1995 r..

Na przestrzeni wieków wykształcono dorobek kultury materialnej, którego zasoby licznie przetrwały w Gminie Wielichowo do czasów obecnych i są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Wielichowo na lata 2013-2016* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków

- finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
 - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych

- wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust.2),
 - f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
 - g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
 - h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
 - i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).
 - j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Uchwałą Nr XLII/692 A/05.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju

województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W celach strategicznych dotyczących dostosowania przestrzeni do wyzwań XXI wieku, określony został cel operacyjny 1.3. *„Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego”*. Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski jest czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, ponieważ może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury,
- ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

Cel strategiczny zakładający *„Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa”* ma być realizowany poprzez cel operacyjny 2.4. *„Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu”*, którego założeniem jest, iż *„Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty Wielkopolski tworzą szanse na rozwój sektora usług turystyczno-rekreacyjnych. W połączeniu z turystyką biznesową sektor ten ma szanse na znaczny udział w gospodarce regionu. Jest to tym bardziej ważne, iż tego typu usługi generują dużą liczbę miejsc pracy przy stosunkowo niskich nakładach”*.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycję w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska,
- wsparcie bazy noclegowej i gastronomicznej,

- promocję przedsiębiorczości w tym zakresie,
- wsparcie rozwoju agroturystyki,
- promocję turystyki alternatywnej.

2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa. Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto, iż podstawową zasadą kształtowania rozwoju województwa winno być optymalne wykorzystanie szeroko rozumianych uwarunkowań wewnętrznych oraz szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych dla zaspokajania potrzeb mieszkańców i sprawnego funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Z zasady tej wynikają przesłanki znaczące dla ochrony dziedzictwa kulturowego województwa:

- 1) nie zaprzepaścić posiadanych przez województwo możliwości wynikających z położenia, tradycji, istniejącego potencjału środowiska przyrodniczego, walorów społecznych i gospodarki,
- 2) chroniąc posiadane dobra, efektywnie je wykorzystać, a równocześnie w miarę możliwości je pomnażać oraz poprawiać ich jakość.

Zasadniczym celem dla kształtowania polityki przestrzennej województwa wielkopolskiego jest harmonijny, zrównoważony rozwój całego terytorium poprzez poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego i wzrost wewnętrznej spójności województwa. Jedną

z zasadniczych kategorii, do której sprowadzić można cele zagospodarowania przestrzennego województwa jest tworzenie warunków do poprawy jakości życia i rozwoju zrównoważonego, które sprowadzają się m.in. do zachowania właściwych proporcji między elementami zagospodarowania przestrzennego i poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Za główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto m.in.

- 1) tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,
- 2) zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

W planie wojewódzkim przyjęto, że w zagospodarowaniu przestrzeni w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego nie powinno się przekraczać następujących wskazań:

- 1) w obszarach chronionego krajobrazu nie powinno się lokalizować obiektów i urządzeń zakłócających w drastyczny sposób walory kulturowe,
- 2) ochronie podlegają obiekty cenne kulturowo, wymagające bezwzględного zachowania dla przyszłych pokoleń oraz ich bezpośrednie otoczenie, w którym nie powinny być lokalizowane obiekty nieprzystosowane architektonicznie i funkcjonalnie,
- 3) w strefach ochrony konserwatorskiej zagospodarowanie winno odbywać się na warunkach określonych przez służby konserwatorskie,
- 4) strefy ochrony widokowej (osie widokowe, ciągi widokowe, dominanty przestrzenne, panoramy) powinny być wyznaczone poprzez stosowne zapisy oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Jak już to wyżej wskazano generalnym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego jest zrównoważony rozwój całego terytorium, łączący w sobie ład społeczny, ład ekonomiczny, ład ekologiczny i ład przestrzenny.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- 1) dobre rozpoznanie prawideł tradycyjnego kształtowania przestrzeni miejskich i zastosowanie ich na nowo; formuła przywracania przestrzeni miejskiej musi uwzględniać możliwości wszelkich kreacji, a nowoczesne budynki o dobrej architekturze nie powinny być traktowane jako niepożądane, ale jako potencjalne wzbogacenie dziedzictwa kulturowego,
- 2) przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie nie tylko poszczególnych obiektów objętych ochroną, ale również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- 3) „odkrycie” lokalnej architektury wiejskiej i zapewnienie możliwości wprowadzenia tradycyjnych gabarytów, form dachów, detali i rozwiązań materiałowych do obiektów o współczesnych standardach; nurt architektury regionalnej nie może mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik przy kształtowaniu specyfiki lokalnej,
- 4) ochronę krajobrazu, a w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych wykluczenie realizacji obiektów, które charakterem (gabaryty, powierzchnia zajmowanego terenu, rodzaj prowadzonej działalności) kolidują z otoczeniem.

Dla kształtowania przestrzeni miejskiej przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzenie zakresu ochrony prawnej,
- 2) wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- 3) w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podnoszenie wymogów architektury w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,

- 4) podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzowania zabytkowych dzielnic.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelnii i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- 2) poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- 3) twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury takich jak drewniane płoty, podmurówki z kamienia naturalnego, itp.

Dla kształtowania otwartych przestrzeni przyjęto następujące zasady:

- 1) zakaz wznoszenia w pobliżu jezior, rzek, kanałów, krajobrazowych punktów widokowych lub na terenach o szczególnych walorach krajobrazowych obiektów budowlanych naruszających walory krajobrazowe i uniemożliwiających dostęp do nich,
- 2) wprowadzenie zieleni osłonowej wokół istniejących i projektowanych obiektów kolizyjnych w stosunku do krajobrazu,
- 3) narzucanie ograniczeń w sytuowaniu reklam, wykluczenie ich z miejsc o ciekawej ekspozycji.

Dla kształtowania przestrzeni wokół miejsc cennych kulturowo przyjęto następujące zasady:

- 1) dostosowanie zagospodarowania do masowego ruchu turystycznego i pielgrzymkowego (hotele, campingi, gastronomia, parkingi, itp.),
- 2) ograniczenie działalności gospodarczej do nie kolidującej z wiodącą funkcją miejsca, a wspieranie działalności związanej

- z obsługą turystów czy pielgrzymów,
- 3) izolowanie tych miejsc od bezpośredniego styku z współczesnym zainwestowaniem, zachowanie niezbędnej otwartej przestrzeni w celu lepszego ich wyeksponowania.

Uznano następujące zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- 1) podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa, tj. przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 2) ochrona krajobrazu kulturowego może być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim, przyjętej w 2007 r., wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne

obiekty usługowe.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

PROCHY

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA, 2 poł. XVIII w.

Rejestr zabytków Nr 2380/A z dnia 25.11.1932 r.

DWÓR, 2. poł. XVIII w.

Rejestr zabytków Nr 1559/A z dnia 24.07.1974 r.

WIELICHOWO

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA, XV-XIX w.

Rejestr zabytków Nr 689/Wlkp/A z dnia 7.08.2008 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MARII MAGDALENY, ul. Szkolna, 1762-1795 r.

Rejestr zabytków Nr 564/A z dnia 30.04.1969 r.

KOŚCIÓŁ CMENTARNY P.W. NARODZENIA NMP, 1793 r.

Rejestr zabytków Nr 565/A z dnia 30.04.1969 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a) pałac, ul. Ziemińska, 1805 - 1815 r.

Rejestr zabytków Nr 1446/A z dnia 12.04.1973 r.

b) park, pocz. XIX w., przekszt. k. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2091/A z dnia 9.08.1986 r.

c) rządówka, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

d) stajnia robocza i magazyn, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

e) stajnia i wozownia, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

f) obora, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

g) stodoła, 1898 r.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

h) spichlerz, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

i) gorzelnia, k. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

DOM NR 3, Rynek, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 568/A z dnia 30.04.1969 r.

DOM NR 4, Rynek, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 567/A z dnia 30.04.1969 r.

DOM NR 14, Rynek, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 571/A z dnia 30.04.1969 r.

WILKOWO POLSKIE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JADWIGI

a) kościół, 1540 r.,

Rejestr zabytków Nr 2496/A z dnia 16.01.1953 r.

b) wieża obronna ob. dzwonnica, 2 poł. XV w.

Rejestr zabytków Nr 1565/A z dnia 24.07.1974 r.

PLEBANIA, ul. Przemysłowa 9, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 1075/A z dnia 17.04.1970 r.

KARCZMA, OB. DOM, ul. Kościańska 13, 1858 r.

Rejestr zabytków Nr 1076/A z dnia 17.04.1970 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a) pałac, 1830-1840 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

b) park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

c) obora, 1860 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

d) spichlerz, 1860 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

e) stodoła, 1860 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

ZIELEĆIN

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KLEMENSA, XIV/XV w., 1781 r.

Rejestr zabytków Nr 53/A z dnia 5.02.1965 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a) rządówka, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

b) stajnia, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

c) wozownia, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

d) obora, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

e) obora, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

f) stodoła, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

g) stodoła, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

h) stodoła, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

i) park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

AUGUSTOWO

DOM NR 1, pocz. XX w.

DĘBSKO

REMIZA STRAŻACKA, ul. Wyzwolenia 22, 1 ćw. XX w.

DOM PRACOWNIKÓW FOLWARCZNYCH, ul. Sadowa 1, k. XIX w.

ul. Polna

DOM NR 9, 1929 r.

ul. Wyzwolenia

ZAGRODA NR 9:

- a) dom, 1891 r.
- b) budynek gospodarczy, 1891 r.

DOM NR 8, k. XIX w.

DOM NR 29, k. XIX w.

GRADOWICE

ul. Drzymały

DOM NR 8, ok. 1900 r.

POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO NR 19, 4 ćw. XIX w.

KUŹNIA W ZAGRODZIE NR 27, 4 ćw. XIX w.

CHLEW W ZAGRODZIE NR 37, 1896 r.

ul. Krótka

DOM, k. XIX w.

ul. Kwiatowa

DOM NR 1, 1938 r.

ul. Szkolna

ZESPÓŁ SZKOŁY:

- a) szkoła, 1897-1898 r.
- b) budynek inwentarski, k. XIX w.

ZAGRODA NR 23:

- a) dom, 1913 r.
- b) brama z ogrodzeniem, 1 ćw. XIX w.

DOM NR 7, ok. 1900 r.

ul. Wojska Polskiego

DOM NR 2, ok. poł. XIX w.

ŁUBNICA

SZKOŁA, ul. Szkolna, ok. 1910 r.

DOM NR 5, ul. Bohaterów, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 39, ul. Odrodzenia, 1903 r.

STODOŁA FOLWARCZNA, ul. Dożynkowa, k. XIX w.

MOKRZEC

STODOŁA FOLWARCZNA, k. XIX w.

PIOTROWO WIELKIE

DOM NR 3, 4 ćw. XIX w.

PROCHY

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA:

- a) kościół, 2 poł. XVIII w.
- b) dzwonnica, ok. 1900 r.
- c) cmentarz przykościelny, XVIII w.
- d) ogrodzenie, 2 poł. XIX w.
- e) plebania, 1816 r.
- f) brama do ogrodu proboszczowskiego, ok. 1900 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, XIX/XX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w.

ZESPÓŁ SZKOŁY:

- a) szkoła ob. świetlica nr 14, 4 ćw. XIX w.
- b) budynek gospodarczy, 4 ćw. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

- a) dwór, 2 poł. XVIII w.
- b) dom ogrodnika, ul. Parkowa 2, pocz. XX w.
- c) dom pracowników folwarcznych, ul. Szkolna 8, k. XIX w.
- d) stajnia, 2 poł. XIX w.
- e) spichlerz, ok. poł. XIX w.

ul. Dąbrówki

DOM NR 11, 1910-1920 r.

ul. Szkolna

ZESPÓŁ SZKOŁY:

- a) szkoła, ob. dom mieszkalny nr 2, 4 ćw. XIX w.
- b) budynek gospodarczy, 4 ćw. XIX w.

PRUSZKOWO

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

DOM NR 3, ok. 1910 r.

DOM NR 14, 1908 r.

DOM NR 15, 1926 r.

DOM NR 16, ok. 1900 r.

BRAMA NA DZIEDZINIĘ DAWNEJ GOSPODY, XIX/XX w.

REŃSKO

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

ul. Łąkowa

DOM NR 2, pocz. XX w.

ul. Polna

ZAGRODA NR 7:

a) dom, 4 ćw. XIX w.

b) obora, 1929 r.

ul. Śmigielska

OBORA W ZAGRODZIE NR 1, 1925 r.

DOM NR 6, ok. poł. XIX w.

ul. Tysiąclecia

SZKOŁA OB. DOM NR 2/3, pocz. XX w.

LEŚNICZÓWKA NR 1, 1864 r.

ŚNIATY

ul. Szkolna

ZESPÓŁ SZKOŁY NR 3:

a) szkoła, 1910 r.

b) budynek gospodarczy, 1910 r.

DOM NR 5, pocz. XX w.

ul. Ratajczaka

DOM NR 6, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 8, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 16, ok. 1910 r.

DOM NR 24, ok. poł. XIX w.

DOM NR 25, ok. 1900 r.

DOM NR 40, ok. 1900 r.

DOM NR 41, 4 ćw. XIX w.

ul. Wielichowska

DOM NR 27, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 31, pocz. XX w.

ul. Wierzbowa

DOM NR 4, 4 ćw. XIX w.

ul. Podgórna

WIATRAK KOŻLAK, ok. poł. XVIII w.

TRZCINICA

ul. Szkolna

SZKOŁA OB. DOM NR 2, ok. 1910 r.

ul. Grodziska

DOM NR 5, 1925 r.

ul. Leśna

DOM NR 1, 1913 r.

ul. Sienkiewicza

DOM NR 2, 1910-1920 r.

DOM NR 15, 1910-1920 r.

DOM NR 18, ok. 1910 r.

DOM NR 22, ok. 1910 r.

DOM NR 27, ok. 1910 r.

DOM NR 28, 1910-1920 r.

DOM NR 35, 1935 r.

DOM NR 38, pocz. XX w.

DOM NR 43, ok. 1910 r.

WIELICHOWO

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA, XV-XIX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARII MAGDALENY, ul. Szkolna:

a) kościół, 1762 - 1795 r.

b) plebania, ul. Szkolna 24, ok. poł. XIX w.

KOŚCIÓŁ FIL. P.W. ŚW. WALENTEGO, ul. Poczтовая, 1872 r.

POZOSTAŁOŚCI KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ul. Poczтовая, 1912-1913 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

a) cmentarz rzymskokatolicki, XVIII w.

b) kaplica p.w. Narodzenia NMP, 1793 r.

c) kostnica ob. budynek gospodarczy, 1893 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, pocz. XX w.

SZKOŁA OB. DOM MIESZKALNY, ul. Szkolna 18, 1887 r.

BANK, ul. Grodziska 8, pocz. XX w.

POCZTA, ul. Poczтовая 14, ok. 1910 r.

DWORZEC KOLEJKI WĄSKOTOROWEJ, ul. Dworcowa, ok. 1902 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a) pałac, ul. Ziemińska, 1805 - 1815 r.
- b) park, pocz. XIX w., przekształt. k. XIX w.
- c) ogrodzenie i brama, k. XIX w.
- d) rządówka, 4 ćw. XIX w.
- e) stajnia robocza i magazyn, 4 ćw. XIX w.
- f) stajnia i wozownia, 4 ćw. XIX w.
- g) obora, 4 ćw. XIX w.
- h) stodoła, 1898 r.
- i) spichlerz, 4 ćw. XIX w.
- j) gorzelnia, k. XIX w.
- k) dom pracowników folwarcznych, k. XIX w.
- l) dom pracowników folwarcznych, pocz. XX w.
- m) dom pracowników folwarcznych, pocz. XX w.
- n) budynek inwentarski, k. XIX w.

ul. Dworcowa

DOM NR 6, ok. poł. XIX w.

DOM NR 8, ok. poł. XIX w.

ul. Grodziska

ZESPÓŁ DOMU NR 39:

- a) dom, ok. 1900 r.
- b) kuźnia, pocz. XX w.

DOM NR 2, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 7, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 10, pocz. XX w.

DOM NR 15, ok. 1870 r.

DOM NR 17/19, ok. 3 ćw. XIX w.

DOM NR 29, 2 poł. XIX w.

DOM NR 30, 2 poł. XIX w.

DOM NR 34, pocz. XX w.

DOM NR 37, ok. 1920 r.

DOM NR 55, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 63, 4 ćw. XIX w.

ul. Jesionowa

DOM NR 1, 4 ćw. XIX w.

STODOŁA NR 4, pocz. XX w.

STODOŁA NR 15, pocz. XX w.

ul. Kościelna

ZESPÓŁ DOMU NR 11:

a) dom, pocz. XX w.

b) budynek gospodarczy, pocz. XX w.

ul. Lipowa

DOM NR 1, 2 poł. XIX w.

DOM NR 8, pocz. XX w.

DOM NR 10, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 13, 1900-1910 r.

DOM NR 33, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 41, pocz. XX w.

ul. Młyńska

DOM NR 3, k. XIX w.

ul. Ogrodowa

DOM NR 16, 1900-1910 r.

ul. Pocztowa

DOM NR 3, ok. poł. XIX w.

DOM NR 4, 3 ćw. XIX w.

DOM NR 7, 1 poł. XIX w.

DOM NR 9, 1 poł. XIX w.

DOM NR 13, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 19, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 20, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 25/27, 4 ćw. XIX w.

ul. Rakoniewicka

DOM NR 3, ok. 1920 r.

DOM NR 9, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 12, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 17, 4 ćw. XIX w.

MŁYN NR 16, 1913 r.

WARSZTAT NR 4, ok. 1920 r.

ul. Rynek

DOM NR 2, ok. poł. XIX w.

DOM NR 3, 1 poł. XIX w.

DOM NR 4, 1 poł. XIX w.

DOM NR 5, 3 ćw. XIX w.

DOM NR 6, ok. poł. XIX w.

OFICYNA NR 6, ok. poł. XIX w.

DOM NR 8, ok. poł. XIX w.

DOM NR 9, ok. poł. XIX w.

DOM NR 10, ok. 1910 r.

DOM NR 14, ok. poł. XIX w.

DOM NR 17, 2 poł. XIX w.

DOM NR 18, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 19, ok. poł. XIX w.

DOM NR 21, 2 ćw. XIX w.

DOM NR 23, 2 ćw. XIX w.

ul. Szkolna

DOM NR 16, ok. poł. XIX w.

DOM NR 22, 3 ćw. XIX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY, ok. 1900 r.

BUDYNEK GOSPODARCZY, ok. 1900 r.

ul. Świerczewskiego

DOM NR 2, 2 ćw. XIX w.

DOM NR 3, 1875 r.

DOM NR 5, k. XIX w.

DOM NR 9, pocz. XX w.

DOM NR 13, ok. 1920 r.

DOM NR 15, ok. poł. XIX w.

DOM NR 17, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 21, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 23, pocz. XX w.

WILKOWO POLSKIE**ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JADWIGI**

- c) kościół, 1540 r.
- d) wieża obronna ob. dzwonnica, 2 poł. XV w.
- e) brama, ok. poł. XIX w.
- f) ogrodzenie, 1712 r.
- g) cmentarz przykościelny, XVI w.
- h) grobowiec rodziny Łanieckich, XIX w.

ZESPÓŁ PLEBANII:

- a) plebania, ul. Przemysłowa 9, 1 poł. XIX w.
- b) obora, 4 ćw. XIX w.
- c) stodoła, 4 ćw. XIX w.
- d) ogrodzenie, 3 ćw. XIX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 2 poł. XIX w.

SZKOŁA OB. DOM, ul. Kościańska 29, pocz. XX w.

KARCZMA I POCZTA OB. DOM, ul. Kościańska 13, 1858 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- e) pałac, 1830-1840 r.
- f) park, 1 poł. XIX w.
- g) obora, 1860 r.
- h) spichlerz, 1860 r.
- i) stodoła, 1860 r.

ul. Główna

DOM NR 2, 1909 r.

DOM NR 6, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 10, k. XIX w.

DOM NR 12, k. XIX w.

DOM NR 15, ok. poł. XIX w.

ZAGRODA NR 21:

- a) dom, 1904 r.
- b) budynek gospodarczy, pocz. XX w.

DOM NR 44, 1913 r.

DOM NR 50, pocz. XX w.

DOM NR 71, 4 ćw. XIX w.

ul. Kościańska

DOM NR 48, 1 ćw. XX w.

ul. Przemysłowa

CHLEW W ZAGRODZIE NR 12, ok. 1900 r.

DOM NR 14, 1 ćw. XX w.

ZIELEŃCIN

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KLEMENSA, XIV/XV w., 1781 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 2 poł. XIX w.

SZKOŁA OB. DOM, ul. Szkolna 22, 4 ćw. XIX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a) rządówka, 4 ćw. XIX w.
- b) stajnia, 4 ćw. XIX w.
- c) wozownia, 4 ćw. XIX w.
- d) obora, 4 ćw. XIX w.
- e) obora, 4 ćw. XIX w.
- f) obora, 4 ćw. XIX w.
- g) stodoła, 2 poł. XIX w.
- h) stodoła, 4 ćw. XIX w.
- i) stodoła, 4 ćw. XIX w.
- j) park, 2 poł. XIX w.

DOM NR 1, ul. Grodziska, 1887 r.

DOM NR 12, ul. Szkolna, 1914 r.

ZIEMIN

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, XVIII/XIX w.

ZESPÓŁ SZKOŁY:

- a) szkoła ob. dom nr 20, ul. Powstańców Wielkopolskich, pocz. XX w.
- b) budynek gospodarczy, pocz. XX w.
- c) budynek gospodarczy, pocz. XX w.

RZĄDCÓWKA W ZESPOLE FOLWARCZNYM, 1902 r.

DOM NR 2, ul. Powstańców Wielkopolskich, 4 ćw. XIX w.

ul. Nowotki

ZAGRODA NR 6:

- a) dom, 1 ćw. XX w.
- b) obora, 2 ćw. XX w.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Na terenie gminy Wielichowo do rejestru zabytków ruchomych wpisane są obiekty stanowiące wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych.

W kościele parafialnym p w. św. Marii Magdaleny w Wielichowie w rejestrze zabytków pod nr 208/Wlkp/B z 1974 r. ujęto 25 obiektów, a dodatkowo pod nr 208/Wlkp/B z dnia 15.11.2012 r. wpisano 20 obiektów.

W drewnianym kościele filialnym p. w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Wielichowie do rejestru zabytków pod nr 328/B z 1974 r. wpisanych jest 12 obiektów, a pod nr 329/B z 1974 r. wpisano 6 obiektów.

W kościele filialnym (kaplicy) św. Walentego w Wielichowie pod nr 327/B z 1974 r. wpisano do rejestru 6 obiektów.

W kościele parafialnym p.w. św. Jadwigi w Wilkowie Polskim do rejestru zabytków pod nr 330/B z 1974 r. wpisano 25 obiektów, również w Wilkowie Polskim wpisano pod nr 271/B z 1973 r. dwuskrzydłowe drzwi prowadzące do plebanii.

W kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja w Prochach do rejestru zabytków pod nr 318/B decyzją z 1974 roku wpisano 30 obiektów.

W kościele parafialnym p.w. św. Klemensa w Zielęcinie wpisano do rejestru zabytków pod nr 333/B z 1974 r. 21 obiektów z wyposażenia kościoła.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. Ustawa przewiduje

ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 7 sierpnia 2008 r. pod Nr rejestru 689/Wlkp/A wpisany został historyczny układ urbanistyczny miasta Wielichowa obejmujący:

- nawarstwienia kulturowo-osadnicze od czasów pradziejowych po okres nowożytny,
- znajdujący się w centrum plac, pełniący funkcję rynku,
- szachownicowy układ ulic: Szkolnej, Lipowej, Grodziskiej, Pocztovej, Młyńskiej, Rakoniewickiej,
- architekturę sakralną, budynki użyteczności publicznej, zabudowę przemysłową,
- zabudowę mieszkalną przy w/w ulicach i placach w przeważającym typie domów dwukondygnacyjnych, o płaskich dachach lub dachach dwuspadowych krytych dachówką, a także, znajdujących się w bocznych ulicach, parterowych z dachami dwuspadowymi i naczółkowymi, często z okazałymi wystawami dachowymi,
- zespół pałacowo-parkowy i folwarczny,
- zabudowę gospodarczą wznoszoną w tylnej części działek z dominującym typem wąskiego, parterowego budynku z poddaszem, nakrytego dwuspadowym dachem,
- infrastrukturę kolei wąskotorowej.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów struktury urbanistycznej: ulic, częściowo podziałów parcelacyjnych, architektury sakralnej, mieszkalnej, użyteczności publicznej i gospodarczo-przemysłowej oraz czytelność ich genezy postrzeganej w kontekście lokalnym i regionalnym, stawia ten ośrodek miejski w grupie cennych zespołów urbanistycznych tworzących dziedzictwo kulturowe Wielkopolski.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy również parki pałacowe założone w stylu krajobrazowym w miejscowościach: Wielichowo, Wilkowo Polskie, Zielęcin.

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Wielichowo znajdują się następujące stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

1. Prochy – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1974/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 10 grudnia 1984 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 157/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
2. Prochy – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1975/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 10 grudnia 1984 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 158/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
3. Reńsko – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1337/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 26 lutego 1972 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 156/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
4. Trzcinica – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 2053/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 20 stycznia 1986 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 159/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
5. Zielęcín – osada – wpisana do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1290/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 29 listopada 1971 r., przepisana do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 154/Wlkp/C z dnia 20.03.2009 r. Osada administrowana jest obecnie przez Urząd Miasta i Gminy w Wielichowie.
6. Ziemin – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa

poznańskiego pod numerem rejestru 1333/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 15 grudnia 1971 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 155/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Wielichowo zewidencjonowano stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Są to stanowiska zlokalizowane w miejscowościach:

1. Prochy - grodzisko wczesnośredniowieczne
2. Prochy - grodzisko wczesnośredniowieczne
3. Reńsko - grodzisko wczesnośredniowieczne
4. Trzcinica - grodzisko wczesnośredniowieczne
5. Ziemin - grodzisko wczesnośredniowieczne

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Wielichowo został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe. Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Wielichowo zewidencjonowano dotychczas 431 stanowisk archeologicznych, które zaprezentowano w tabelce poniżej:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Cmentarzyska	Osady	Inne	Ogółem
Ilość stanowisk ogółem	5	10	415	1	431
Wpisanych do rejestru	5	x	1	x	6

Źródło: Raport o stanie zabytków gminy Wielichowo, WUOZ w Poznaniu, 2004 r.

Obszar gminy Wielichowo położony jest w obrębie dwóch mezoregionów: Pojezierza Poznańskiego - północny obszar gminy oraz Doliny Środkowej Obry - południowa część gminy. Gmina charakteryzuje się młodoglacjalną rzeźbą terenu, będącą pozostałością działalności lądolodu skandynawskiego. Charakterystyczną cechą gminy są trzy różniące się zasadniczo jednostki morfologiczne: Wał Lwówecko - Rakoniewicki na zachodzie, Równina Opalenicka w centrum i na wschodzie, Dolina Środkowej Obry na południu.

Obszar gminy położony jest w obrębie dwóch zlewni: rzeki Obry i rzeki Obrzycy. Ponadto tereny gminy przecinają liczne rowy melioracyjne. Jednym z większych jest Zagumski Rów, zasilający rzekę Samicę. Na terenie gminy brak jest jezior. Stanowiska archeologiczne występują z reguły w pobliżu cieków wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu.

Na interesującym nas obszarze dominuje osadnictwo kultur neolitycznych, kultury łużyckiej i kultury przeworskiej i wczesnego średniowiecza

Najstarsze ślady osadnictwa wiążą się z epoką kamienia – mezolitem. Na uwagę zasługują obozowiska mezolityczne w Łubnicy, Trzciny, Wielichowie.

Neolit (młodsza epoka kamienia) przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki

opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Wszystkie te nowości na ziemi polskiej przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie. Dotychczas znaleziska związanych z kulturą ceramiki wstęgowej zarejestrowano między innymi w okolicach miejscowości Prochy i Wielichowo.

W połowie IV tysiąclecia przed naszą erą na obszarze Niżu Europejskiego utworzyła się kultura pucharów lejkowatych. Ludność kultury pucharów lejkowatych zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmywnych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Osadnictwo ludności kultury pucharów lejkowatych z terenu dzisiejszej gminy Wielichowo odnajdujemy w okolicach Trzcinicy i Wielichowa.

Prawie równolegle rozwijała się kultura amfor kulistych (na przykład osada w Prochach), będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów lejkowatych. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej zbudowanych na planie nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętych rogami.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów.

Wzrost osadnictwa widoczny jest w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątano sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne.

W pierwszym okresie epoki żelaza (okres halsztacki 650-400 p.n.e.) kultura łużycka przeżywa swój największy rozkwit i posiada szerokie kontakty z resztą Europy. Powstają wówczas grody typu Biskupin. Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Podniesienie się poziomu wód gruntowych, spowodowane zmianami klimatycznymi, wypiera osadników z ich dotychczasowych siedlisk. Osłabione w ten sposób osadnictwo łużyckie jest stopniowo podbijane lub kolonizowane przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Trudno jest stwierdzić, czy proces ten miał charakter zbrojnej agresji, czy odbywał się w sposób pokojowy poprzez asymilację miejscowej ludności i przybyłej z Pomorza nowej grupy osadniczej.

Różnice między obydwoma kulturami widoczne są przede wszystkim w formach grobów oraz kształtach i ornamentyce naczyń i przedmiotów metalowych.

Osadnictwo kultury łużyckiej reprezentowane jest między innymi przez cmentarzyska popielnicowe z Proch, Trzcinicy i Wielichowa; osady kultury łużyckiej występują w Dębsku, Gradowicach i Wielichowie, a na obszarze całej gminy znajdują się punkty i ślady osadnicze tej kultury.

Kultura pomorska reprezentowana jest przez cmentarzysko w Dębsku.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.).

Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia, zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których dominowało bydło rogate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano.

Ślady osadnictwa z czasów rzymskich (pierwsze wieki naszej ery – kultura przeworska) znajdują się w Prochach, Trzcinicy, Gradowicach i Wielichowie, gdzie odkryto domniemane cmentarzysko tej kultury.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował

wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. Wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Początkowe fazy tego okresu charakteryzują się wyraźnym regresem w zakresie kultury materialnej. Pojawia się nowy system gospodarki żywnościowej – przemienno-ugorowej uprawy zbóż ozimych i jarych. Szeroko stosowana jest sprzężajna obróbka roli. Pojawia się na szeroką skalę proso. W hodowli wzrasta rola świni przy zmniejszeniu stad bydła rogatego i koni. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Osady miały niewielkie rozmiary, chaty miały konstrukcję zrębową, wykorzystywano też kwadratowe ziemianki i półziemianki.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne jest kilka faz powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Według ocen archeologów, grodziska te były zamieszkałe przez człowieka od IX do XI wieku, czyli pod koniec wczesnego średniowiecza. Czasy te to okres przedpiastowski i wczesnopiastowski. W okresie przedpiastowskim trwał jeszcze zwyczaj ciałopalenia, ale około X wieku obrządek ten ustąpił miejsca pochówkowi szkieletowemu.

Zespoły osadnicze wiązane z okresem średniowiecza są najliczniej reprezentowanymi na terenie gminy Wielichowo. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w rejonie większości miejscowości; z tego okresu pochodzi domniemane cmentarzysko w Trzcinicy oraz grodziska w Prochach, Reńsku i Trzcinicy. Na szczególną uwagę zasługują osady

i grodziska wczesnośredniowieczne w Prochach, Trzcinicy i Zieminie, które stanowią wczesnośredniowieczne zespoły osadnicze.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Wielichowo, poza pojedynczymi przypadkami, prezentują generalnie dobry stan zachowania.

PROCHY

Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja. Parafia w Prochach erygowana została po 1298 r. Pierwotny kościół drewniany, fundowany na przełomie XIII i XIV w., został zastąpiony w 2 poł. XVIII w. nowym, również drewnianym. W roku 1861 dobudowano doń murowaną kaplicę, a krótko potem drugą. Obecnie kościół przybrał kształt krzyża, orientowany, konstrukcji zrębowej i słupowej od zachodu. Posadowiony na kamienno-ceglanej podwalinie. Jednonawowy, ściany zewnętrzne szalowane deskami pionowymi, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym gontem. Mury kaplic ceglano-wapienne, nakryte osobnymi dachami dwuspadowymi z cegły karpiówki. Prace remontowo-konserwatorskie z wymianą gontu przeprowadzono w 1962 r., w 1982 r. wymieniono stolarkę okienną, natomiast w 2007 r. wykonano impregnację dachu łącznie z więźbą dachową i zewnętrznego oszalowania. Wokół kościoła wykonano nawierzchnię z kostki granitowej. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Prochach.

Dwór. Wzniesiony w 2 połowie XVIII w., rozbudowany o boczne skrzydła w 1893 r. Murowany z cegły, częściowo podpiwniczony, parterowy,

z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem mansardowym, przybudówki płaskimi. Elewacje pierwotni tynkowane, środkowe osie elewacji wschodniej i zachodniej z pozornymi ryzalitami, zakończone wystawkami zwieńczonymi falistymi szczytami.

Stan zachowania zły. W 1992 r. rozpoczęto remont kapitalny, który przerwano i od 1994 r. obiekt w stanie surowym zamkniętym. Własność prywatna.

WIELICHOWO

Kościół p.w. św. Marii Magdaleny. Parafia erygowana w XIV wieku. W tym też czasie biskupi poznańscy zbudowali kościół drewniany, który stał jeszcze w 1715 roku. Obecny kościół parafialny został wybudowany w latach 1762-1795. W latach 1934-1938 kościół rozbudowano. Budynek dwukondygnacyjny, murowany z cegły, tynkowany, na podmurówce ceglano-kamiennej. Dachy dwuspadowe kryte dachówką karpiówką i papą. Rzut na planie zbliżonym do krzyża, w którym ramie podłużne stanowi korpus nawowy z prostokątnym neogotyckim prezbiterium na południu, zamkniętym trójbocznie, zaś trzonem ramienia poprzecznego jest kościół barokowy z wieżą w części zachodniej. Bryła kościoła zróżnicowana pod względem kształtów i wysokości. W latach 70 i 80. XX wieku naprawiono więźbę dachową, wyremontowano pokrycie dachu, położono nowe tynki, wymalowano, założono instalacje c.o. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wielichowie.

Kościół cmentarny p.w. Narodzenia NMP. Drewniany, fundowany przed 1667 r., obecny zbudowany w 1793 roku, orientowany, konstrukcji zrębowej, na ceglanej podmurówce, ściany zewnętrzne oszalowane. Nakryty dachem z eternitu. Rzut na planie prostokąta z trójkątnym zamknięciem chóru i dwoma niesymetrycznymi przybudówkami. Bryła budynku jednokondygnacyjna z wielopołaciowym dachem, południowa dobudówka kryta dachem dwuspadowym, północna – pulpitowym. Na dachu głównym ośmioboczna sygnaturka z cebulasty hełmem. W latach 60 i 90 ubiegłego wieku impregnowano ściany i zakonserwowano wnętrza oraz polichromie, wymieniono poszycie dachu. Stan zachowania obiektu dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wielichowie.

Pałac w zespole pałacowo-folwarcznym. Wybudowany w latach 1805-

1815 przez Fryderyka Wilhelma Zastrowa, przebudowany w 1884 r. przez kolejnego właściciela Stanisława Platera, następnie znacznie rozbudowany dla ówczesnego właściciela wsi Ericha Schulza w 1897 r. Budynek położony na terenie parku krajobrazowego. Wzniesiony na planie prostokąta, na wysokiej podmurówce, podpiwniczony, murowany z cegły. Bryła dwukondygnacyjna, zwarta, prosta, nakryta dachem naczółkowym z 5-kondygnacyjną, czworokątną wieżą od wschodu, nakrytą dachem czterospadowym. Budynek po rewaloryzacji, remontowany na bieżąco, przeznaczony na cele biurowe i mieszkalne. Stan zachowania dobry. Właścicielem jest Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, który ma tutaj Zakład Doświadczalny.

Park krajobrazowy w zespole pałacowym-folwarcznym. Rozległy park na planie trapezu, z dominantą pałacową pośrodku, z częścią ogrodową, o powierzchni 7 ha, na skraju którego znajdują się dwa stawy o łącznej powierzchni 0,65 ha, został założony na pocz. XIX wieku i przekształcony pod koniec XIX w. Wśród starodrzewu bogactwo gatunków, wśród nich m.in. aleja lipowa i dęby szypułkowe, uznane za pomniki przyrody, rosnące przed pałacem. Prace pielęgnacyjne i porządkowe. wykonywane są na bieżąco w podstawowym zakresie. Własność Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, który ma tutaj Zakład Doświadczalny. Stan zachowania dostateczny.

Zespół folwarczny. Wybudowany w końcu XIX w. Budynki murowane z cegły, nie tynkowane, nakryte dwuspadowymi dachami. Elewacje zdobione dekoracyjnym gzymsem międzykondygnacyjnym i nadokiennym. Otaczają rozległe podwórze gospodarcze założone na planie czworoboku, stanowią kompleks obiektów obejmujących wg historycznej funkcji oborę, stodołę, stajnię roboczą i magazyn, gorzelnię, stajnię koni wyjazdowych, rządcówkę i spichlerz. Większe remonty obiektów przeprowadzano głównie w końcowych latach ubiegłego wieku. Wtedy też zmieniono przeznaczenie niektórych obiektów i tak: gorzelnia pełni obecnie funkcje magazynu, wymieniono stolarkę okienną, stan zachowania dostateczny. Spichlerz - magazyn w stanie dobrym. Stodoły funkcjonują jako magazyny, stan zachowania dobry. Rządcówka pełni funkcje administracyjno-mieszkaniowe, wymieniono stolarkę okienną, stan zachowania

dostateczny. Stajnie - obecnie chlewnia i magazyn, w stanie dobrym. Obora - obecnie magazyn, stan zachowania dobry. Właścicielem budynków jest Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, który ma tutaj Zakład Doświadczalny.

Domy - Rynek nr 3, 4, 14. Budynki piętrowe nr 3 i 4, w ciągłej zabudowie południowej pierzei Rynku, wzniesione w pierwszej połowie XIX w., kalenicowe, na fundamentach kamiennych, na rzucie prostokąta, o nieskomplikowanych bryłach prostopadłościennych, nakrytych dwuspadowymi dachami, stanowią przykład architektury klasycystycznej. Remontowane w latach 70 XX w. Później wymieniono stolarkę okienną i wymalowano elewacje. Stan zachowania dobry. Natomiast budynek nr 14, narożny w północnej pierzei Rynku, parterowy, wybudowano w połowie XIX wieku. Rzut na planie zbliżonym do kwadratu, bryła prostopadłościenna nakryta dachem dwuspadowym z naczółkiem od wschodu. W latach 70 XX w. przeprowadzono renowacje elewacji i wnętrza, wymieniono stolarkę, a w 1993 r. przebudowano i wymalowano elewacje. Stan zachowania dobry.

Budynki stanowią własność prywatną.

WILKOWO POLSKIE

Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi. Parafia erygowana ok. 1300 r. Pierwotny kościół drewniany został zbudowany w XII lub XIII w. Obecny kościół murowany, w stylu późnogotyckim został zbudowany w 1540 r. W latach 1560-1644 świątynia znajdowała się w rękach innowierców. Kościół murowany z cegły o układzie polskim, orientowany, wzniesiony na rzucie prostokąta, z nie wyodrębnionym architektonicznie prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Od północy przylegają zakrystia i skarbczyk, a od południa kruchta. Bryła zwarta, oszkarpowana, nakryta wysokim dachem dwuspadowym. Nad zakrystią i skarbczykiem dach pulpitowy. Z historycznego wyposażenia na uwagę zasługuje renesansowy ołtarz główny ufundowany w roku 1646 przez dziedziców Żegrowa Zofię i Jerzego łowieckich oraz odsłonięta w 1970 r. polichromia z okresu powstania kościoła. Remonty bieżące przeprowadzono w latach 70, 80 i 90 XX wieku. Obiekt będący w bardzo złym stanie technicznym poddano remontowi w latach 2011-2012. W 2013 r. planowane są prace

wykończeniowe. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wilkowie Polskim. **Dzwonnica (wieża obronna)** w zespole kościoła parafialnego Na pd.-zach. od kościoła znajduje się wysoka, gotycka, murowana z cegły wieża obronna z 2 poł. XV w., usytuowana w ciągu muru kościelnego, wzniesiona na rzucie kwadratu, 3-kondygnacyjna, nakryta dachem namiotowym z dachówki karpiówki, prawdopodobnie pozostałość po dawnej siedzibie właściciela. Wyposażenie wieży stanowi dzwon „Wojciech” z 1733 r. Obecnie wieża służy jako dzwonnica. Stan zachowania dostateczny.

Plebania. Budynek wzniesiony w 1816 r., rozbudowany w okresie międzywojennym. Pierwotny rzut na planie prostokąta, nowsza część przylegająca od północy dobudowana na rzucie zbliżonym do kwadratu. Od południa niewielka prostokątna przybudówka wejściowa. Starsza część została wzniesiona w konstrukcji szkieletowej, z wypełnieniem gliną, część dobudowana murowana z cegły. Budynek 1-kondygnacyjny, z dodatkową kondygnacją częściowo użytkowanego poddasza, nakryty dachem dwuspadowym z dachówki karpiówki. W latach powojennych przeprowadzano szereg remontów bieżących, w 1996 r. wyremontowano dach i przeprowadzono remont budynku. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wilkowie Polskim.

Pałac w zespole pałacowo-folwarcznym. Wzniesiony w latach 1830 - 1840 z fundacji właściciela wsi Marcelego Czarneckiego. Budynek murowany z cegły, tynkowany, na wysokiej podmurówce, podpiwniczony. Nakryty dachem z papy. Posadowiony na rzucie prostokąta, od północy poprzedzony gankiem ze schodami, od wschodu wieloboczna wieża. Bryła zwarta. Korpus główny dwukondygnacyjny z trzykondygnacyjnym ryzalitem na osi, nakryty dachem czterospadowym, skrzydła boczne – parterowe, nakryte odrębnymi dachami pulpitowymi. Od wschodu 5-kondygnacyjna, wieloboczna wieża nakryta dachem płaskim. Elewacje pałacu pierwotnie charakteryzowały się bogatym wystrojem (krenelaże, wieżyczki, sterczyny, obramienia okienne w postaci oślego grzbietu), które w większości zostały skute w trakcie remontu w 1960 r., obniżono też wieże, co zupełnie zatarło dawny wygląd pałacu. W 1980 r. przeprowadzono prace remontowe dostosowujące obiekt na potrzeby

oświatowe. Wymieniono stolarkę okienną. Stan zachowania dostateczny. Własność Gminy Wielichowo.

Park krajobrazowy w zespole pałacowo-folwarcznym. Założony w 1 połowie XIX wieku, przekształcony w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej. Powierzchnia parku 10,6 ha, w tym 0,30 ha wód. Wśród starodrzewu znajduje się kilka drzew będących pomnikami przyrody; jesion wyniosły, świerk syberyjski, dąb szypułkowy i czerwony, grab pospolity. W północno-zachodniej części parku zachowane dwa stawy, wzdłuż wschodniej granicy szpaler grabowy. W parku przeprowadzane są tylko niezbędne prace porządkowo – pielęgnacyjne w bezpośrednim otoczeniu budynku. Część terenu stanowi zaplecze sportowe szkoły. Założenie parkowe wymaga rewitalizacji. Własność Gminy Wielichowo.

Zabudowania gospodarcze w zespole pałacowo-folwarcznym. Stanowią część dookolnej zabudowy podwórza gospodarczego. Stodoła i obora zbudowane zostały w latach 1857 - 1860 r., neogotyckie, murowane z cegły, ze zdobieniami elewacji cegłą glazurowaną w formie skośnego krzyża, rzut na planie wydłużonego prostokąta. Bryła każdego zwarta, jednokondygnacyjna, nakryta dachem dwuspadowym z papy. Stodoła pełni funkcje magazynu, w stanie dobrym. Obora ma wymienioną stolarkę, w 2011 r. remont i adaptacja na cele mieszkalne. Stan zachowania dobry. Powstały w 2 poł. XIX w. spichlerz jest budynkiem murowanym z cegły, na niskiej, kamiennej podmurówce, podpiwniczony, kryty papą. Rzut na planie prostokąta z pozornymi ryzalitami na osi dłuższych elewacji. Bryła zwarta. Budynek czterokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachem płaskim. Ryzalit wyniesiony nieco ponad połać dachu, nakryty niskim dachem dwuspadowym. W latach 80 XX w. wymieniono stolarkę okienną. Obecnie użytkowany gospodarczo. Stan zachowania dostateczny. Wymienione obiekty stanowią własność prywatną.

Dom nr 13, ul. Kościańska. Powstał w 1858 jako karczma dworska. Budynek murowany z cegły, podpiwniczony, na kamiennym cokole. Szczyt wschodni i poddasze dłuższych elewacji o konstrukcji szachulcowej. Założony na planie prostokąta, z przylegającą od strony zachodniej niewielką, prostokątną przybudówką. Budynek jednokondygnacyjny

z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym z dachówki karpiówki. Brak pierwotnego wyposażenia, po 1945 r. adaptacja budynku na mieszkania. Wymieniono stolarkę okienną. Stan zachowania dobry. Własność prywatna.

ZIELECIN

Kościół parafialny p.w. św. Klemensa Papieża i Męczennika. Parafia erygowana przed 1603 rokiem. Kościół parafialny zbudowano w XIV lub XV w. W 1561 r. został przejęty przez innowierców. Oddany katolikom w 1611 r. został gruntownie odnowiony w 1781 r. Świątynia znajduje się w obrębie parku na oddzielnej działce, przy jego południowej granicy. Orientowana, drewniana, konstrukcji zrębowej, oszalowana, na ceglanej podmurówce. Nawa główna na rzucie prostokąta, dłuższym bokiem skierowanego do prezbiterium zamkniętego wielobocznie. Rzut kruchty południowej i zachodniej oraz zakrystii na planie prostokąta. Bryła o jednakowej wysokości nawy głównej i prezbiterium, nakryte dachem dwuspadowym, nad prezbiterium trójpołaciowe, kryte gontem, nad zachodnią kruchtą dach blaszany. W latach 1971-1972 powadzono prace remontowo –konserwatorskie, w 1986 dodano ceglana podmurówkę. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wielichowie.

Park w zespole parkowo-folwarcznym. Park krajobrazowy powstał w 2 połowie XIX w., posiada formę wieloboku o powierzchni 3 ha, w tym 0,20 ha staw z zadrzewioną wyspą pośrodku. Dawny układ zmieniony przez niepożądaną zabudowę Drzewostan przerzedzony. Dużo samosiewów. Pozostała aleja kasztanowa. Dwa pomniki przyrody - wiąz i lipa drobnolistna. Stan zachowania dostateczny. Własność prywatna.

Budynki podwórza gospodarczego w zespole parkowo - folwarcznym. Znajdują się przy południowo - zachodnim narożniku parku, ujęte w podkowę zamkniętą od wschodu budynkiem mieszkalnym. Budynki gospodarcze wzniesione pod koniec XIX wieku, na planie prostokąta, murowane z cegły, jednokondygnacyjne, przykryte dachami dwuspadowymi, z dekoracyjnie rozwiązanymi elewacjami. Budynki remontowane w 1976 r. Na początku 2000 r. wymieniono pokrycie dachów. Rządcówka po niedawnym remoncie kapitałnym, użytkowana jako dom mieszkalny. Stan zachowania bardzo dobry. Własność prywatna. Stajnia

użytkowana jako magazyn, stan zachowania dobry. Wozownia, dwie obory i dwie stodoły pełnią również funkcje magazynowe. Ich stan jest dobry. Wszystkie stanowią własność prywatną.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomości i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome na terenie Gminy Wielichowo stanowią wystrój i wyposażenie świątyń. Łącznie w rejestrze zabytków ujęto 146 obiektów, wśród których znajdują się m.in. rzeźby, ołtarze, polichromia, witraże, prospekty organowe, obrazy ołtarzowe.

W kościele parafialnym p w. św. Marii Magdaleny w Wielichowie w rejestrze zabytków ujęto 45 obiektów. Ich stan jest w większości dobry.

W drewnianym kościele filialnym p. w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Wielichowie do rejestru zabytków wpisanych jest 18 obiektów. Stan zadowalający.

W kościele filialnym św. Walentego w Wielichowie w skład wyposażenia wchodzi 6 obiektów wpisanych do rejestru. Stan ich zachowania określić można jako dostateczny.

W kościele parafialnym p.w. św. Jadwigi w Wilkowie Polskim do rejestru zabytków wpisano 25 obiektów, głównie późnogotyckich, których większość jest po renowacji. Podjęcia pilnych prac konserwatorskich wymaga część gotyckich polichromii ściennych. Również w Wilkowie Polskim wpisano odrębną decyzją do rejestru zabytków, pochodzące z połowy XIX wieku, dwuskrzydłowe drzwi prowadzące do plebanii. Stan ich zachowania jest dobry.

W kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja w Prochach do rejestru zabytków wpisano 30 obiektów. Wyposażenie kościoła zachowane w stanie zadowalającym.

W kościele parafialnym p.w. św. Klemensa w Zielęcinie wpisano do

rejestrze 21 obiektów, których stan jest zadowalający.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie musi on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – obowiązek, z zastrzeżeniem art. 82 a ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna

eksploatacja piasnic i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywna orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu I i II wojny światowej.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

a) archeologicznych

Gmina Wielichowo ma charakter zdecydowanie rolniczy. Powierzchnia gminy obejmuje 10.743 ha, w tym grunty orne zajmują 5.717 ha, sady i ogrody 73 ha, łąki i pastwiska 2.326 ha, użytki leśne i zadrzewione 1.591 ha i pozostałe tereny 480 ha.

Na terenie gminy występuje 5 udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego oraz 2 złoża surowców ilastych. Spośród udokumentowanych

złóż kruszywa naturalnego eksploatowane są: "Ziemin", "Reńsko I", "Reńsko II" i "Reńsko IV". Reńsko III nie jest eksploatowane z powodu położenia na terenach leśnych. Złóż ceramiki budowlanej "Wilkowo Polskie" i "Augustowo" w chwili obecnej się nie eksploatuje. W Wielichowie rozpoznano także złoża torfu, które zakwalifikowano jako złoża o zasobach szacunkowych. Złoża te również nie są eksploatowane.

Gmina Wielichowo znajduje się w rejonie występowania złóż gazu ziemnego. Eksploatowane są złoża "Wielichowo", "Ruchocice" i "Brońsko". Zasoby tych złóż szacuje się na: złożo "Wielichowo" ~ 1,6 mld m³, złożo "Ruchocice" ~ 1,0 mld m³, złożo "Brońsko" ~ 15,4 mld m³. Ośrodek centralny – kopalnia gazu – powstał w miejscowości Łubnica.

Strategia Rozwoju Gminy i Plan Rozwoju Lokalnego przewidują następujące inwestycje, które mogą stanowić zagrożenie dla stanowisk archeologicznych:

1. Budowa sieci kanalizacyjnej - Sytuacja w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków sanitarnych w mieście i gminie Wielichowo wymaga dalszych działań inwestycyjnych. Niektóre wsie nie posiadają sprawnego systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków. Przewiduje się między innymi: kanalizację wsi Gradowice, Łubnica, Trzcinica.
2. Dalsza gazyfikacja gminy - Na terenie gminy sieci gazowej brakuje jeszcze w wielu miejscowościach (Dębsko, Pruszkowo, Piotrowo Wielkie, Prochy, Zielęcín). Realizacją dalszej rozbudowy sieci zajmować się będzie przedsiębiorstwo Wielkopolska Spółka Gazownictwa z Poznania.
3. Drogownictwo - Zaproponowane przedsięwzięcia w ramach omawianego programu dotyczą poprawy stanu dróg gminnych i powiatowych, budowy obwodnicy Wielichowa, wdrażania nowoczesnego systemu oświetlenia na obszarze gminy oraz budowy chodników dla pieszych. Na terenie gminy jest ponad 25 km dróg gminnych, z których wiele to drogi nieutwardzone. Z tego powodu przed władzami samorządowymi przez cały okres realizacji strategii stoją zadania, polegające na modernizacji i budowie nowych dróg, między innymi: budowa drogi Augustowo – Gradowice, budowa drogi i nawierzchni asfaltowej we wsi Piotrowo Wielkie, remont ulic w miejscowości Wielichowo, rozbudowa oświetlenia drogowego.

4. Zalesienie - Na terenie gminy Wielichowo występują duże obszary o stosunkowo słabych glebach, spośród których część stanowi odłogi i ugory, na których można proponować zalesienia. Wyłączone z produkcji rolnej będą stopniowo mało przydatne dla tych celów grunty orne.

5. Melioracje - Na terenie Gminy przewiduje się przeprowadzenie zadań inwestycyjnych w zakresie melioracji szczegółowych, obejmujących między innymi: regulację Rowu Gnińskiego, odbudowę zbiorników małej retencji w Gradowicach i Wilkowie Polskim, odbudowę rowów melioracyjnych na użytkach zielonych w rejonie miejscowości Prochy, budowę nowych drenowań w rejonie Reńska oraz budowę urządzenia piętrzącego wodę rejonie Trzciny. Do roku 2015 przewiduje się odbudowę rowów melioracyjnych w rejonie Wielichowa, Ziemi, Reńska i Gradowic.

W celu ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

b) nieruchomości

Gmina Wielichowo nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomości. Bowiernie ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną

z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Wprawdzie nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które jest wydawane w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do znaczących zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń z zewnątrz oraz związanych z gospodarką ciepłą, chemizm opadów atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Tradycyjna kultura wiejska ulega mniej lub bardziej dynamicznym zmianom, tak w funkcji obiektów, jak i w formie. Nowatorskie trendy gospodarowania niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej i przemysłowej. Przykładowo: tradycyjne młynarstwo wiejskie zanikło na skutek nowych technologii przetwórstwa zbożowego, nowoczesnych metod i zmiany rynku zbożowego. Opustoszałe obiekty, tracąc funkcję użytkową stawały się przeżytkiem materialnym, wręcz uciążliwym dla właściciela, który pozbawiony motywacji ekonomicznych najczęściej pozostawiał je własnemu losowi, zaś funkcja kulturowa, w tym potrzeba zachowania dla przyszłych pokoleń nie była wspomagana i motywowana przez instytucje zewnętrzne. Zniszczony wiatrak koźlak w miejscowości Śniaty, czy zmiana funkcji młyna w Wielichowie są tego najlepszym przykładem. Sporadycznie

spotyka się jeszcze w terenie przykłady budownictwa szachulcowego, glinianego (Reńsko, Śniaty, Wilkowo Polskie, Gradowice). Stan techniczny budynków zabytkowych jest determinowany stanem świadomości o ich historycznej funkcji oraz uświadamianej potrzeby adaptacji we współczesnym społeczeństwie.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dane zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Przemiany społeczne to proces. Jego dynamika, ostrość, ukierunkowania, szczególnie te będące wynikiem globalnych zawirowań społecznych, a do takich niewątpliwie należy zaliczyć II wojnę światową – swoisty exodus, doprowadziły do wyludnienia wielu wsi i przysiółków zamieszkałych przez ludność pochodzenia niemieckiego. W rezultacie pozostałości poprzednich wspólnot, jakimi są cmentarze, ulegają powolnej i zdaje się nieodwracalnej zagładzie. Brak zainteresowania zbiorowości lokalnych owymi cmentarzami nie wynikał ze złej woli, lecz był czymś naturalnym, bo w praktyce nie był nośnikiem integracyjnym grupy. Nieczynne cmentarze ewangelickie we wsiach Prochy, Pruszkowo, Reńsko i Wielichowo, to dziś już przysłowiowy punkt na mapie, przejaw zaniedbania, degradacji i niezrozumienia ich wartości historycznej. Zdewastowane nagrobki, układ przestrzenny zatarty. Nie budzą one

żadnych emocji, gdyż nie pełnią żadnej funkcji w lokalnych społecznościach. Szansą na poprawę stanu nekropolii ewangelickich jest godna uwagi inicjatywa miejscowych harcerzy, którzy postanowili te zapomniane świadectwa z przeszłości, przywrócić pamięci. W latach 2005-2007 w/w cmentarze zostały oznaczone kamieniami ze stosowną tablicą.

Momentem wszak najistotniejszym są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi, gdzie często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet programów rewaloryzacyjnych. Swoisty determinizm ekonomiczny niezbędny w prawidłowo postrzeganej polityce ochrony dóbr zabytkowych, to jednakże warunek szczególny, którego dopełnienie pozwoli mieć nadzieję, iż w czasie rozsądnym do przewidzenia, uda się zrealizować wszystkie zadania związane z rewaloryzacją.

c) ruchomych

Zabytki ruchome na terenie Gminy Wielichowo, stanowiące wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych, są właściwie i prawidłowo chronione. W 2006 r. w obiektach sakralnych zamontowano system sygnalizacji włamania, napadu i pożaru.

4.2. Uwarunkowania wynikające z „Planu Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Wielichowo na lata 2007-2013”

Przyjęty Uchwałą Nr XV/93/08 Rady Miejskiej w Wielichowie z dnia 30.01.2008 r. *Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Wielichowo na lata 2007-2013* zawiera zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.

W rozdz. 5 „Turystyka”, uwzględniono ochronę dziedzictwa kulturowego, włączając ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność, jak również promocję imprez kulturalnych,

plenerowych i festynów związanych z tradycją tego regionu. Wymieniono zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz najcenniejsze obiekty znajdujące się w wykazie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W rozdz. 3 „Środowisko przyrodnicze” podkreślono szczególną rolę zabytkowych parków na terenie gminy, które poza znaczeniem historycznym pełnią też ważną funkcję ekologiczną, wzbogacając i urozmaicając środowisko przyrodnicze, będąc często jedynymi enklawami zieleni na obszarach bezleśnych.

4.3. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ”

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wielichowo została przyjęta Uchwałą Nr XXXIV/231/10 rady Miejskiej Wielichowa z dnia 29 marca 2010. W rozdziale 3.4 Studium zawarto informacje dotyczące środowiska kulturowego. Zasoby środowiska kulturowego przedstawiono w postaci planszy w skali 1:10000. Poinformowano również, że stanowiska archeologiczne naniesione na planszy pt.: „Środowisko kulturowe” w skali 1:10.000 są jedynie symbolem – znakiem informującym, że przy wydawaniu wszelkich decyzji i wytycznych dotyczących tego rejonu należy sięgnąć do szczegółowych materiałów archeologicznych (mapy w skali 1:10 000 zamieszczonej w oddzielnej teczce). Dalej przedstawiono krótką analizę kulturowo-funkcjonalną stanowisk archeologicznych z terenu gminy Wielichowo. Wymieniono również sześć stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:

W rozdziale 4.3 podkreślono, że zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią trwałą i istotny element struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy. Jak wynika z materiałów zamieszczonych w rozdziale 3., Wielichowo jest gminą o stosunkowo bogatym środowisku kulturowym, choć grupa najcenniejszych zabytków – wpisanych do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – jest niezbyt liczna. Część obszaru gminy (północna) pod względem krajobrazowym jest mało ciekawa (brak zbiorników wodnych, małe obszary leśne). Z tego powodu warto i trzeba wyjątkowo zadbać o utrzymanie i właściwe wyeksponowanie zasobów kulturowych jakie na tym obszarze występują. Z kolei obszary przyrodniczo ciekawe mogą jeszcze zyskać na atrakcyjności dzięki obiektom zabytkowym. Należy jednak zasygnalizować dwojakie skutki posiadania zasobów dziedzictwa kulturowego: - dają one szansę rozwoju gminy, uatrakcyjnają ją, stanowią pewnego rodzaju barierę w jej rozwoju. Największe znaczenie dla rozwoju gminy mają tereny atrakcyjne krajobrazowo dodatkowo wzbogacone o zasoby kulturowe. Mniejszą szansę dają gminie nawet bardzo bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, ale położone na płaskim, bezleśnym obszarze rolniczym. Tu można liczyć jedynie na sporadycznie pojawiających się turystów zainteresowanych historią w ogóle czy historią sztuki w szczególności. Konieczność ochrony zabytków stwarza szereg problemów utrudniających swobodne gospodarowanie bądź w obrębie samego zabytku, bądź w jego sąsiedztwie. I tak: - dla właścicieli lub użytkowników obiektów objętych ochroną istnieje obowiązek uzgadniania lub opiniowania wszelkich zmian ze służbami konserwatorskimi, dla Urzędu Miasta i Gminy istnieje obowiązek uwzględnienia wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy oraz konieczność dbania o miejsca pamięci narodowej - na obszarach ochrony archeologiczno – konserwatorskiej podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi musi być uzgodnione z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych. Ponieważ na terenie gminy Wielichowo nie zakłada się radykalnych przekształceń funkcjonalno – przestrzennych, a rozwój wszystkich jednostek osadniczych będzie przebiegał stopniowo, przy zachowaniu obecnego zainwestowania, nie ma

specjalnych zagrożeń dla zasobów dziedzictwa kulturowego. Największym zagrożeniem może być brak świadomości społeczeństwa odnośnie potrzeby chronienia tych zasobów i brak środków finansowych na utrzymanie ich na odpowiednim poziomie.

Następnie w rozdziale 5.5 ujęto zasady ochrony dóbr kultury. Określono tutaj, iż:

- podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie prawa obowiązującego w tym zakresie, ujętego generalnie w ustawie o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 98 z 1999 r., poz. 1150).
- ze względu na zmiany zachodzące w wykazie obiektów objętych ochroną, wprowadzenie przez Wojewódzki Oddział Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu i Archeologa Wojewódzkiego (o czym wspomniano w rozdziale 3), konieczne jest systematyczne korygowanie – na podstawie danych z w/w służb – wykazu zabytków, jaki znajduje się w materiałach inwentaryzacyjnych do „Studium...”.
- ustawa o ochronie dóbr kultury nakłada na właścicieli i użytkowników obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązek uzgadniania z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich zmian w zakresie funkcji, formy i detali architektonicznych, wystroju wnętrz itp., natomiast właścicieli i użytkowników cennych kulturowo obiektów objętych ochroną zobowiązuje do zasięgnięcia opinii WWKZ w zakresie zmian j. w.
- dla Burmistrza Miasta i Gminy Wielichowo istnieje obowiązek uwzględnienia wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy dla obiektów objętych ochroną lub będących w ich sąsiedztwie, o ile zagospodarowanie to może w jakikolwiek sposób naruszyć wartość obiektów chronionych.
- urząd winien szczególną troską otoczyć miejsca pamięci narodowej i nieczynne cmentarze poprzez: sprzątanie ich otoczenia, odnawianie tablic informacyjnych, remonty dróg dojazdowych itp., a w odniesieniu do obiektów zabytkowych, których nie jest właścicielem – wymusić (odpowiednimi przepisami prawa lokalnego i nadzorem nad ich realizacją) przynajmniej utrzymanie porządku i czystości w ich bezpośrednim sąsiedztwie.

- sprawa finansowania remontów i utrzymania obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej wykracza poza ramy nin. „Studium...”, a jest to bezdyskusyjnie podstawa zachowania wszystkich dóbr kultury materialnej dla przyszłych pokoleń.
- w zakresie ochrony krajobrazu działania gminy sprowadzają się do przestrzegania ustaleń obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i nin. „Studium...”. Są one uzgadniane ze służbami konserwatorskimi i w związku z tym zabezpieczają tereny cenne krajobrazowo przed degradacją.
- na obszarach ochrony archeologiczno – konserwatorskiej podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi musi być uzgodnione z konserwatorem zabytków archeologicznych, który uzależni wydanie zgody na podjęcie pracy od zapewnienia sfinansowania przez inwestora nadzoru archeologicznego. Na terenie stanowisk wpisanych do rejestru zabytków należy liczyć się z zakazem jakichkolwiek inwestycji. Należy zaznaczyć, że zasięg stanowisk wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Tak więc wyznaczony na mapie z wytycznymi archeologicznymi zasięg stanowisk trzeba traktować orientacyjnie; może okazać się podczas prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonych stanowisk.

4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Wielichowo nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują 4 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę zabytków archeologicznych.

I. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu obejmującego działki nr 646/33, 1389 położonych we wsi Wilkowo Polskie, przyjęty Uchwałą Nr XXIX/192/05 Rady Miejskiej z dnia 28.12.2005 r. W rozdz. 4

wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

- 1) występujące na terenie objętym planem zewidencjonowane stanowiska archeologiczne należy chronić zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 2) wprowadza się konieczność prowadzenia badań archeologicznych podczas wykonywania prac ziemnych na zasadach uzgodnionych ze służbami konserwatorskimi,
- 3) zakres badań archeologicznych należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

II. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obiektów technologicznych i obiektów liniowych związanych z zagospodarowaniem złóż gazu ziemnego Łęki, Wielichowo, Ruchoć, przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/215/06 Rady Miejskiej z dnia 13.09.2006 r. W § 6 przedstawiono ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

W sąsiedztwie terenu przebiegu obiektów liniowych znajdują się stanowiska archeologiczne. Istnieje konieczność przeprowadzenia na etapie wykonywania prac ziemnych w obszarze występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W przypadku kolizji inwestycji ze stanowiskiem archeologicznym należy przeprowadzić archeologiczne badania ratownicze.

III. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w miejscowości Wielichowo – Wieś, obejmującego działkę o nr geod. 719 oraz część działek 699 i 791, przyjęty Uchwałą Nr XXXV/234/10 Rady Miejskiej z dnia 26.04.2010 r. W rozdz. 4 ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

Teren niniejszego planu miejscowego znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu, a wymagających prac ziemnych. Pozwolenie na badania archeologiczne inwestor winien uzyskać przed pozwoleniem na budowę.

IV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działek o numerach geodezyjnych 585, 586 i 587 położonych w m. Wielichowo – Wieś, przyjęty Uchwałą Nr X/62/2011 Rady Miejskiej z dnia 23.11.2011 r. W rozdz. 4 ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Na terenach objętych niniejszym planem zlokalizowane są stanowiska archeologiczne będące pod ochroną konserwatorską.
2. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, inwestycje związane z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu, a wymagające prac ziemnych, należy prowadzić w obecności archeologa. Inwestor przed uzyskaniem pozwolenia na budowę winien wyznaczyć uprawnionego archeologa lub jednostkę archeologiczną i wspólnie z nią złożyć do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wniosek o pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

4.5. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku.

Największym bogactwem przyrodniczym gminy jest Dolina Środkowej Obry o charakterze łąkowo-leśnym wraz z Kanałami Obry. Dolina jest ważnym obszarem węzłowym (o znaczeniu międzynarodowym) w sieci ECONET-PL, stanowiąca na odcinku od Brońska do Wroniaw szczególną pozycję w przyjętym przez Unię Europejską systemie ochrony wybranych elementów przyrody NATURA 2000, Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12.01.2011 w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków - Dz. U. z 2011r. Nr 25, poz. 133). Gniazdują tu między innymi: bocian czarny, bocian biały, gęgawa, kania czarna, błotnik stawowy, orlik krzykliwy i żuraw. Gmina charakteryzuje się dość niskim

stopniem zalesienia. Lasy zajmują ok. 14,3% jej powierzchni, głównie w południowej części. Większość kompleksów leśnych występuje w pradolinie na siedliskach wilgotnych. Najczęściej spotykanym typem siedliskowym jest bór mieszany świeży, zwłaszcza na terenach zwydmionych oraz las wilgotny. W drzewostanie gatunkiem dominującym jest sosna z domieszką dębu, topoli, modrzewia, świerku i brzozy, a na terenach podmokłych również olsza. Warto również zwrócić uwagę na walory krajobrazowe gminy. Przestrzenie otwarte i dalekie widoki, zadrzewienia śródpolne i przydrożne, oraz zieleń parkowa i przydomowa, stanowią zarówno niebanalne tło dla współczesnego zagospodarowania terenu, jak również pełnią funkcję ochronną.

Indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków objęto parki krajobrazowe przy dworach i pałacach, zlokalizowane w miejscowościach: Wielichowo, Wilkowo Polskie i Zielęcín oraz pomniki przyrody ujęte w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody. Ich wykaz przedstawia tabela poniżej:

Lp.	Przedmiot ochrony.	Gatunek	Obw. Pierśn.	Szt.	Miejscowość
1	drzewo	Dąb szypułkowy	530	1	Śniaty
2	drzewo	Wiąz szypułkowy	370	1	Zielęcín
3	drzewo	Lipa drobnolistna	380	1	Zielęcín
4	drzewo	Klon zwyczajny	283	1	Wilkowo Polskie
5	drzewo	Jesion wyniosły	283	1	Wilkowo Polskie
6	drzewo	Świerk syberyjski	345	1	Wilkowo Polskie
7	drzewo	Grab pospolity	315	1	Wilkowo Polskie
8	drzewo	Dąb czerwony	377	1	Wilkowo Polskie
9	drzewo	Dąb szypułkowy	377, 345	2	Wilkowo Polskie
10	drzewo	Dąb szypułkowy	375	1	Wielichowo-Wieś
11	drzewo	Lipa drobnolistna	375	1	Wielichowo-Wieś
12	drzewo	Dąb szypułkowy	430	1	Prochy
13	drzewo	Buk zwyczajny	280	1	Wielichowo-Wieś
14	drzewo	Dąb szypułkowy	370, 410	2	Wielichowo-Wieś

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta (burmistrza) gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Wielichowo wykonała w 2011 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie, m.in. położenie, czas powstania, materiał, właściciel, stan zachowania obiektu oraz fotografie. Będzie ona podlegała okresowej aktualizacji polegającej na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących, gruntownie przebudowanych, które utraciły cechy zabytkowe, uzupełnieniu o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

1. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, do końca 2013 r. wykonana zostanie gminna ewidencja zabytków archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu.
2. Uzupelnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu.
3. Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc przy sporządzaniu wniosków przez właścicieli o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek

krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,

- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych i wykazu stanowisk archeologicznych (bez podania dokładnej lokalizacji) oraz „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Wielichowo” na stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy w Wielichowie,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane dla właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków; zasady i tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określone zostały w Uchwale Rady Miejskiej Wielichowa Nr XXXII/205/2006 z dnia 27 kwietnia 2006 r.
- podjęcie próby rozwiązania problemu nieczynnych cmentarzy ewangelickich na terenie gminy.

6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Istotą tworzenia wszelakich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością obiektów i miejsc, przez które przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Wielichowo, ze szczególnie cenną pod tym względem południową częścią gminy i atrakcyjność doliny Obry, objęta ochroną ostoja ptaków, różnorodna flora i fauna, bogaty przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowlach sakralnych oraz dworach i pałacach otoczonych parkami i folwarkami, stanowią o jej znacznej atrakcyjności turystycznej. Budowa zaplecza turystyczno – sportowego, ścieżek dydaktycznych, punktów obserwacji ornitologicznych, szlaków konnych, koncepcja utworzenia rezerwatów, to tylko niektóre z możliwości wyeksponowania tych terenów, a także możliwość wkomponowania ich w regionalne i ponadregionalne szlaki turystyczne. Organizowane dotychczas festyny na rozpoczęcie lata, Święto Pieczarki, itp. to początek organizacji przedsięwzięcia turystycznego o regionalnej skali, gdyż ponadlokalna forma daje przywilej sięgnięcia po środki unijne. Gmina zaś, mając mniejsze możliwości, w partnerstwie z innymi gminami może się podjąć takiego zadania. Możliwość taką stwarza powołane w 2006 r. Stowarzyszenie Ziemi Grodziskiej „Leader”, które obejmuje swym zasięgiem tereny pięciu gmin: Granowo, Grodzisk Wielkopolski, Kamieniec, Rakoniewice, Wielichowo, i w swoich formach działania wspiera ochronę oraz promocję krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, rozwój turystyki, środowiska naturalnego, a także popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych oraz przedsiębiorczości. Równie unikalna forma związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych, to przecinające tereny gminne szlaki turystyczne, wytyczone przez sąsiednie gminy.

Powiatowy Szlak Turystyczny im. Michała Drzymały, to oznakowany szlak architektury drewnianej, obejmujący kościoły powiatu grodzkiego, w tym w Zielęcinie, Prochach i Wielichowie. W opracowaniu jest szlak "Dworów, pałaców i rezydencji powiatu grodzkiego", który będzie uwzględniał obiekty z gminy Wielichowo.

W okolicach leśniczówki Ziemin łączy się z gminą Wielichowo, wytyczony w Przemęcie i przebiegający głównie nad Południowym Kanałem Obry, konny „Szlak pałacowy”.

W okolicach Reńska przebiega fragmentarycznie, wytyczony przez kościański Oddział PTTK, szlak żółty.

Konkurs pod hasłem “Rowerem po gminie” pozwolił wytyczyć trasy, które przebiegają przez okolice sprzyjające wędrownikom pieszym i rowerowym.

Trasa I długości ok. 15 km wiedzie przez: Wielichowo – Prochy – Tarnowa – Piotrowo Wielkie – Pruszkowo – Dębsko – Wielichowo. Trasa II ok. 18 km: Wielichowo – Gradowice – Augustowo – Łubnica – Gradowice – Wielichowo. Stanowią one jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału, a znajdują się na nich także obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach. Przy pomocy organizacji pozarządowych, w porozumieniu z właścicielami nieruchomości, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy poszczególnych obiektach zabytkowych.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy Wielichowo. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Do obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a stanowiących własność gminną, należą pałac i park krajobrazowy w Wilkowie Polskim. W wyremontowanym budynku pałacowym mieści się obecnie szkoła podstawowa.

W parku przeprowadzane są niezbędne prace porządkowo – pielęgnacyjne. Układ kompozycyjny zniekształcony - część terenu stanowi zaplecze sportowe szkoły, zlikwidowany układ zieleni przed frontem pałacu. Założenie parkowe generalnie wymaga rewitalizacji. W koncepcji przewidziano przeznaczenie parku jako obiektu otwartego, służącego również mieszkańcom, wzbogaconego o funkcje rekreacyjno-dydaktyczne. Planowany harmonogram prac związanych z rewitalizacją zespołu:

- 2014 r. - opracowanie inwentaryzacji dendrologicznej wraz z koncepcją rewaloryzacji parku, wykonanie ekspertyzy technicznej aktualnego stanu pałacu,
- 2015 r. - prace porządkowe, pielęgnacyjne i sanitarne zieleni parkowej, opracowanie projektu remontu pałacu,
- 2016 r. – budowa ciągów komunikacyjnych i spacerowych na terenie parku, wprowadzenie małej architektury i nowych nasadzeń, rozpoczęcie remontu pałacu.

Realizacja poszczególnych zadań będzie uwarunkowana wielkością corocznie określonego budżetu gminy.

Ważnym zagadnieniem jest ochrona nieczynnych cmentarzy ewangelickich w miejscowościach: Prochy, Pruszkowo, Reńsko i Wielichowo. Ujęte w ewidencji zabytków, są generalnie w złym stanie zachowania, mimo że z inicjatywy harcerzy miejsca zostały upamiętnione stosownymi tablicami. Aby przywrócić właściwą rangę tym miejscom wiecznego spoczynku, podjęte zostaną działania związane z uporządkowaniem zieleni i zabezpieczeniem zachowanych nagrobków. Do akcji włączona zostanie społeczność lokalna oraz młodzież szkolna, gdyż jej zaangażowanie w odtwarzanie śladów lokalnej historii jest ważnym elementem w procesie edukacyjnym. Nawiązana zostanie

współpraca z gminami mającymi doświadczenie w tego typu przedsięwzięciach. Planowane zadania zostaną zrealizowane do końca 2015 roku.

Pozostałe obiekty nie są własnością Gminy, w związku z tym nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
 - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad

zabytkami dla gminy Wielichowo wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miasta i Gminy w Wielichowie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji

niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Miejską.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83). Szczegółowe uregulowania

w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

II. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

III. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

IV. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „*Odnowa i rozwój wsi*” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

V. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

VI. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

Uzasadnienie

Do uchwały nr XXIII/154/2013 Rady Miejskiej Wielichowa z dnia 26 czerwca 2013 r.

Gmina zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt. 9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zm.).

Zgodnie z zapisem art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zm.): „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Natomiast zgodnie z art. 87 ust. 2 program ten ma na celu w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowania przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami przyjmuje uchwałą rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Pozytywna opinia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu wydana została w dniu 11.03.2013 r. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87, ust. 4).